

GEORG BÜCHNER
Leonce ja Lena
Hesseni sõnumitooja

Saksa keelest tõlkinud Mati Sirkel

Tõlgitud väljaandest:

Georg Büchner

Werke und Briefe

Gesamtausgabe

Insel-Verlag, Leipzig, 1968

Toimetanud Lauri Eesmaa

Korrektuuri lugenud Katrin Kern

Kujundanud Maris Kaskmann

© Tõlge ja saatesõna. Mati Sirkel ja Loomingu Raamatukogu, 2023

Autori gravüür. August Hoffmann, 1833. Vikipeedia

Kolleegium

Toomas Haug, Tiit Hennoste, Maarja Kangro, Lauri Kitsnik, Hasso Krull,

Maria-Kristiina Lotman, Ilona Martson, Mati Sirkel, Elle-Mari Talivee,

Marek Tamm, Jaak Tomberg, Udo Uibo

Toimetus

Harju 1, 10146 Tallinn

Tel: 627 6425

E-post: LR@loominguraamatukogu.ee

Trükkinud Tallinna Raamatutrükikoda

ISSN 1406-0515

ISBN 978-9916-713-67-9 (trükis)

ISBN 978-9916-713-68-6 (epub)

LEONCE JA LENA

Lustmäng

PROLOOG

ALFIERI: *E la Fama?*

GOZZI: *E la Fame?*¹

¹ „Ja kuulsus?“ – „Ja nälg?“

Tõenäoliselt fiktiivne tsitaat, mis vastandab idealist Alfierit ramedale Gozzile, itaalia näitekirjanikud mõlemad. – *Siin ja edaspidi tõlkija märkused.*

TEGELASED

Popo riigi KUNINGAS PEETER

PRINTS LEONCE, Peetri poeg

Pipi riigi PRINTSESS LENA, Leonce'i kihlatu

VALERIO

GUVERNANT

KODUÕPETAJA

TSEREMOONIAMEISTER

RIIGIKOGU PRESIDENT

ÕUKONNAJUTLUSTAJA

MAANÕUNIK

KOOLMEISTER

ROSETTA

TEENRID, RIIGIKOGULASED, TALUPOJAD jt

ESIMENE VAATUS

*Oo, kui oleksin ma narr!
Auahnusest ma ihkan kirjut rüüd.*

„Nagu teile meeldib“²

ESIMENE STSEEN

AED

Leonce poollösakil pingil. Koduõpetaja.

LEONCE: Mu härra, mis te minust tahate? Mind mu elukutseks ette valmistada? Mul on käed-jalad tööd täis, ei ole hoo ega hoobi vahet. – Näete, esiteks pidin kolmsada kuuskümmend viis korda jutti siin sellele kivile sülitama. Kas te olete seda juba proovinud? Soovitan soojalt, see pakub täiesti isevärki meelelahutust. Siis – vaadake seda pihutäit liiva! (*Võtab maast liiva ja viskab seda õhku ning püüab käeseljale.*) Nüüd heidan selle õhku. Kas veame kihla, kui palju liivaterakesi mul nüüd käeseljal on? Paaris või paaritu arv? – Mis? Te ei tahagi kihla vedada? Olete pagan või? Kas te Jumalat usute? Tavaliselt vean ma iseendaga kihla ja võin seda päev otsa teha. Kui te satute mõne inimese peale, kes tahaks minuga vahel kihla vedada, siis oleksin teile väga tänulik. Ja siis – tuleb mul mõelda selle üle, kuidas teha nii, et näeksin oma pealage. Oo, kui me suudaksime kordki näha oma pealage! See on üks mu ideaale. Sellest oleks mulle palju abi. Ja siis – ja siis veel terve otsatu rida sedalaadi asju. – Kas ma lõön aega surnuks? Kas mul pole midagi paremat teha? – Jah, küll on kurb...

KODUÕPETAJA: Väga kurb, teie kõrgus.

² William Shakespeare, „Nagu teile meeldib“, II vaatus, 7. stseen, tlk Georg Meri.

LEONCE: ...et pilved liiguvad juba kolm kuud läänest itta – see teeb mind päris melanhoolseks.

KODUÕPETAJA: Väga põhjendatud melanhoolia.

LEONCE: Kuulge, miks te mulle vastu ei räägi? Teil on kindlasti tungivaid asju ajada? Mul on kahju, et ma teid nii kaua kinni pidasin. (*Koduõpetaja eemaldub sügava kummarduse saatel.*) Mu härra, ma õnnitlen teid nende ilusate sulgude puhul, mida teie jalad kummardades teevad.

LEONCE (*üksinda, sirutab end pingil välja*): Mesilased istuvad lillel liiga loiult ja päikesepaiste langeb nii laisalt maapinnale. Käib kohutav aja surnukslöömine. – Looderdamine on kõige kurja juur. – Mida kõike inimesed igavusest ei tee! Nad õpivad igavusest, palvetavad igavusest, armuvad, abielluvad ja paljunevad igavusest, ning lõpuks surevad igavuse kätte ja – selles see nali ongi – teevad seda väga tähtsa näoga, ilma et teaksid, mille pärast, ja arvavad sellest jumal teab mida. Kõik need kangelased, geeniused, lollpead, pühakud, patukotid, pereisad pole tegelikult muud kui rafineeritud igavlejad. – Miks pean just mina seda taipama? Miks ei suuda ma ennast tõsiselt võtta ning vaesele marionetile frakki selga tõmmata ja vihmavarju kätte anda, et ta saaks väga ausaks ja väga kasulikuks ja väga moraalseks? – See mees, kes siit äsja lahkus – ma kadestan teda, oleksin tahtnud talle kadedusest peksta anda. Ah, kui oleks võimalik olla keegi teine! Kas või hetkeks. (*Ilmub väheke purjus Valerio.*) Kuidas see mees alles ringi jookseb! Kui ma teaksin midagigi siin päikese all, mis paneks mind veel ringi jooksuma.

VALERIO (*astub otse printsi ette, paneb sõrme ninale ja vaatab teda ainitisel pilgul*): Jah!

LEONCE (*niisamuti*): Õige!

VALERIO: Kas te saite must aru?

LEONCE: Täielikult.

VALERIO: Noh, sel juhul rääkigem millestki muust. (*Heidab rohule pikali.*) Mina heidan seniks rohule ja tõstan oma nina kõrte vahele õilmitsema ning hingan sisse romantilisi tundmusi, kui mesilased ja liblikad end sellele nagu roosile kiikuma seavad.

LEONCE: Ainult ärge puhkige nii tugevasti, hea mees, muidu nuhutate õied tühjaks ning mesilased ja liblikad surevad nälga.

VALERIO: Oh, härra, millise tundega mind looduse poole tõmbab!

Rohi kasvab nii kaunisti, et tahaks olla härg, et seda süüa, ja siis jällegi inimene, et süüa seda härga, kes säärast rohtu on söönud.

LEONCE: Vaene mees, teiegi paistate ideaalide kallal pead murdvat.³

VALERIO: Oh häda küll! Ei saa hüpata kirikutornist alla, ilma et ei murraks kaela. Ei saa süüa nelja naela jagu kirsse koos kividega, ilma et ei saaks kõhuvalu. Teate, isand, ma võiksin istuda mõnda nurka ja hommikust õhtuni laulda: „Näe, istub kärbes seina peal, seina peal, seina peal!“ ja nii edasi kuni elu otsani.

LEONCE: Pea suu oma lauluga, see võiks peast segi ajada.

VALERIO: See ometi oleks midagi! Peast segi! Peast segi! Kes parseldaks mulle mu mõistuse asemele oma segase pea? – Hah, ma olen Aleksander Suur! Vaadake, kuidas päike mu juukseid kullaga kroonib ja mu munder hiilgab! Härra generalissimus Heinaritsikas, laske vägedel välja marssida! Härra finantsminister Ristämblik, mul on raha tarvis! Armas õuedaam Haldjake, mida teeb mu kallis kaasa Hernekepp! Ah, kallis ihutohter Mardikas, mul oleks pärusprintsivaaja. Ja nende maitsvate fantaasiate eest saab head suppi, head liha, head leiba, voodi on tervenisti minu päralt ja juuksed tasuta

³ *Paralipomena*’st:

VALERIO: Jumal küll, olen juba kaheksa päeva ajanud taga loomaliha ideaali, ilma et oleksin seda kusagil realselt näinud. (*Laulab.*)

Üks tubli näitsik majas tööl,
ta aias istub päeval-ööl.
Ta istub oma aias,
kuni kell see lööb kaksteist,
ta sõdurite peale ma-a-aias.

(*Istub maha.*) Eks vaadake neid sipelgaid, armsad lapsukesed, lausa imetlusväärne, millist vaistu on neis väikestes olendites, millist korda ja hoolt – isand, on vaid kolm viisi, kuidas teenida raha nii, et jääda veel ka inimeseks: seda leida, loteriil võita, päranduseks saada, või jumala nimel varastada, kui olla nii osav, et süümepiinu ei tule.

PRINTS: Sa oled nende põhimõtetega üsna vanaks elanud, ilma et oleksid nälga surnud või võlla jõudnud.

VALERIO (*talle ikka ainiti otsa vaadates*): Jah, isand, ja ma väidan, et need, kes saavad oma raha mõnel muul viisil, on lurjused.

PRINTS: Sest need, kes teevad tööd, on peenikesed enesetapjad, ja enesetapja on kurjategija ja kurjategija on lurjus, nii et kes töötab, on lurjus.

VALERIO: Jah. – Ja ometi on sipelgad väga kasulikud putukad, ja samas pole nad jällegi nii kasulikud, et neist mitte mingit kahju ei sünniks. Sellest hoolimata, aulised putukad, ei saa ma keelduda lõbust mõnele teist kannaga tagumiku peale astuda ja endal nina kasida ning küüsi lõigata.

püगतud – nimelt hullumajas –, aga mina oma terve mõistusega võiksin end äärmisel juhul pakkuda kirsside küpsuse edendajaks, et – noh? – et?

LEONCE: Et su lõhkised püksid kirsid häbist punastama ajaksid! Aga oota, hea mees, sinu kätetöö, su elukutse, su amet, su seisus, sinu kunst?

VALERIO (*väärikalt*): Härra, minu suureks ametiks on seanahka vedada; jõudlemises olen ma erakordselt osav, laiskuses tohutult visa. Minu kätele ei tee häbi ükski rakk, maapind pole veel joonud ühtki higitilka mu palgelt, töötegemises olen ma alles neitsi, ja kui see ei nõuaks mult liiga suurt vaeva, siis vaevuksin neid teeneid teile pikemalt seletama.

LEONCE (*naljaka õhinaga*): Tule mu rinnale! Kas sa oled üks neist jumalikest olenditest, kes rändavad vaeva nägemata ja puhta laubaga läbi laia elutee highi ja tolmu ning astuvad säravi taldu ja õitsevi kehi nagu õndsad jumalad Olümposele? Tule! Tule!

VALERIO (*laulab lahkudes*): Näe, istub kärbes seina peal, seina peal, seina peal. (*Mõlemad lahkuvad kaelakuti.*)

TEINE STSEEN

TUBA

Kaks kammerteenrit panevad kuningas Peetrit riidesse.

PEETER (*riietamise ajal*): Inimene peab mõtlema ja mina pean oma alamate eest mõtlema, sest nemad ei mõtle, nemad ei mõtle. – Substants on asi iseeneses, see olen mina. (*Jookseb peaaegu alasti toas ringi.*) – Saite aru? Asi iseeneses on asi iseeneses, selge? Nüüd tulevad mu atribuudid, modifikatsioonid, afektsioonid ja aktsidentsid: kus on mu särk, kus mu püksid? – Stopp, ptüi, vaba tahe on eest päris lahti. Kus on moraal, kus mansetid? Kategooriad on häbiväärselt segamini: kaks nõöpi, mis peaksid olema lahti, on kinni, toos on paremas taskus; kogu mu süsteem on hukas. – Hm, mida see sõlm siin mu ninarätikus tähendab? Mats, mida see sõlm tähendab; mida ma tahtsin endale meelde tuletada?